

Många afrikanska bönder kan förlora sin försörjning när regeringar sluter avtal om markförsäljning till utlandet.

Foto: Ray Witlin/VB

Spelet om marken och maten

SEDAN LIVSMEDELSPRISERNA STEG för ett par år sedan har en rad icke-afrikanska länder, med Kina, Indien, Sydkorea, Storbritannien och de arabiska Golfstaterna i täten, tagit över stora markområden i Afrika, antingen genom köp eller på arrende.

Det rör sig om väldigt stora områden. I Sudan använder Sydkorea 690 000 hektar för att odla vete och Arabemiraten, som redan har 30 000 hektar där, investerar i ytterligare 378 000 hektar för att odla majs, alfalfa, vete, potatis och bönor. I Tanzania försöker Saudiarabien få tillgång till 500 000 hektar mark. Ännu större områden hyrs ut för bränsleproduktion. I Demokratiska republiken Kongo har Kina fått tillgång till 2,8 miljoner hektar, där regnskogsområden med vilda djur finns idag, för att skapa världens största plantage för oljepalmer och landet förhandlar dessutom med Zambia om två miljoner hektar för att odla jatropha.

Brittiska bolag har säkrat stora områden i Angola, Etiopien, Moçambique, Nigeria och Tanzania.

Madagaskars avtal med Sydkorea om att hyra ut 1,3 miljoner hektar på 99 år var en bidragande orsak till att presidenten störtades under våren. Därefter upptäcktes att ytterligare 465 000 hektar hade hyrts ut för risodling till ett indiskt bolag. Även det kontraktet annullerades av en nya regimen.

EN UNDERSÖKNING GJORD NYLIGEN på uppdrag av FAO, FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation, visar att uppköp av jordbruksmark kan leda till att fattiga människor förlorar tillgång till mark, vatten och andra resurser. Uppköpen kan skapa stora skador om lokalinnevärdare utesluts från beslut om markfördelning och om deras markrättigheter inte skyddas.

Undersökningen visar även att investeringar i jordbruksmark

kan skapa möjligheter som garanterade avsättningsmarknader, arbetstillfällen, investeringar i infrastruktur och ökad jordbruksproduktivitet. Men då krävs styrning. Enligt undersökningen saknar många länder mekanismer för att skydda lokala rättigheter, det råder brist på transparens och ömsesidiga kontroller och balansmekanismer i förhandlingar vilket kan leda till markaffärer som förbiser lokal välfärd och lokala intressen. Osäkra lokala markrättigheter, svårtillgängliga registreringsprocedurer, vagt definierade krav på hur mark ska användas, kryptik i lagar och andra faktorer underminerar alltför ofta lokalinnevärdarens inflytande och kontroll.

DET FINNS MÅNGA FRÅGOR. Vad händer med jordkvaliteten? Kommer den att försämrats av de stora monokulturerna som plantagerna utgör? Vad händer i dessa länder när det blir omfattande och akut matbrist, när folk ser maten odlas och exporteras till fjärran konsumenter? Kommer landets ledning att försvara plantagerna för att även i fortsättningen få de lukrativa arrendepengarna? Eller blir det viktigare att säkra sin position genom att ta över odlingarna och fördela maten bland landets innevärdare?

Och vad händer när klimatförändringarna ger ett allt torrare klimat och mindre skördar? I det tropiska och subtropiska Afrika kan produktionen komma att falla drastiskt. Vem ska då få tillgång det som produceras?

På kort sikt finns det några vinnare: dagens maktinnehavare som säljer eller hyr ut mark och bolagen som kan sälja maten. Men på både kort och lång sikt står nog vanliga afrikanska medborgare som de stora förlorarna i spelet om marken och maten.

KERSTIN BJURMAN